

संसद व न्यायपालिकेची भूमिका - एक संतुलन

एडवोकेट किशोर लुल्ला

भारतीय संविधानामध्ये विधीमंडळ (संसद), कार्यपालिका (सरकार) आणि न्यायपालिका (कोर्ट) यांच्यातील अधिकारांचे समतोल संतुलन राखले गेले आहे. संसद कायदे बनवते, पण या कायद्यांचे संविधानाशी सुसंगततेचे परीक्षण करण्याचे अधिकार सुप्रीम कोर्ट आणि उच्च न्यायालयांना आहेत.

➤ अनुच्छेद १३१ आणि सर्वोच्च न्यायालयाचा मूळ अधिकार-

भारतीय संविधानातील अनुच्छेद १३१ नुसार, केंद्र सरकार व राज्य सरकार किंवा दोन राज्यांमध्ये वाद झाल्यास सुप्रीम कोर्टाला त्या वादांवर थेट सुनावणी घेण्याचा अधिकार आहे. त्यामुळे सुप्रीम कोर्ट हे अशा घटनात्मक वादांमध्ये अंतिम निर्णय देणारे संस्थान मानले जाते.

➤ संसदचा प्राधान्यक्रम आणि न्यायिक परीक्षण-

संसद कायदे बनवते, पण हे कायदे संविधानाशी सुसंगत आहेत की नाही, हे पाहणे कोर्टाचे काम असते. कोर्टाचा 'judicial review' म्हणजे न्यायिक परीक्षण हा संसदच्या अधिकारांवर एक महत्वाचा अंकुश आहे, जो कायदे संविधानाप्रमाणे आहेत की नाही, हे पाहतो.

➤ जीएसटी कायद्यांतर्गत न्यायालयीन निर्णय-

अलीकडील जीएसटी कायद्यावरील काही निर्णय हे करदात्यांच्या बाजूने गेले आहेत. त्यापैकी काही महत्वाचे मुद्दे:

१. क्लब संस्था व म्युच्युअलिटी:-

क्लब संस्थानी आपल्या सदस्यांना दिलेल्या सेवा करपात्र नाहीत, कारण त्या 'म्युच्युअलिटी' संकल्पनेखाली येतात. म्हणजेच, संस्था आणि सदस्य यांच्यात व्यावसायिक व्यवहार नसतो.

२. इनपुट टॅक्स क्रेडिट (ITC):-

जर खरेदीदाराने सर्व कायदेशीर कर्तव्ये पूर्ण केली असतील, तर पुरवठादाराच्या चुकीमुळे त्याचा इनपुट टॅक्स क्रेडिट (ITC) नाकारता येत नाही.

३. औद्योगिक भूखंडांचे उपभाडे :-

न्यायालयाने ठरवले की औद्योगिक भूखंडांचे उपभाडे हे स्थावर मालमतेचे हस्तांतरण असल्याने ते करपात्र नाहीत.

४. मॉल लीजिंग व ITC :-

मॉल बांधकामावर खर्च झालेल्या रकमेवर ITC मिळू शकतो, जरी नंतर ती मालमत्ता भाड्याने दिला तरी.

➤ सरकारची प्रतिक्रिया -

न्यायालयीन निर्णयांवर कोर्टाचे हे निर्णय करदात्यांसाठी फायदेशीर ठरत असले, तरी सरकारने यावर काही प्रकारे प्रतिक्रिया दिली आहे

१. पूर्वलक्षी कायदे बदल :-

काही निर्णयानंतर सरकारने कायदे पूर्वलक्षी (retrospective) बदलले, ज्यामुळे न्यायालयाचे निर्णय निष्प्रभ झाले.

२. वरच्या न्यायालयात अपील :-

सरकारने काही निर्णयाविरुद्ध उच्च न्यायालयात किंवा सुप्रीम कोर्टात अपील करून प्रकरण लांबवले.

३. सक्क्युलर व स्पष्टीकरणे :-

सरकारने कधी कधी कोर्टाच्या निर्णयांशी विसंगत सक्क्युलर काढून गोंधळ निर्माण केला.

➤ न्यायनिर्णयांचे महत्त्व-

न्यायालय हे सरकारच्या कारभारावर आवश्यक नियंत्रण ठेवते. संविधान आणि कायद्यांच्या आधारे न्यायालय सरकारच्या निर्णयांची समीक्षा करते आणि नागरिकांचे हक्क सुरक्षित ठेवते. त्यामुळे न्यायव्यवस्था ही लोकशाहीतील एक महत्वाचा आधारस्तंभ आहे.

➤ निष्कर्ष -

सरकारने जीएसटी कायद्यांतर्गत न्यायालयीन निर्णयांना विरोध करणाऱ्या पद्धती वापरल्या - जसे की पूर्वलक्षी कायदे बदलणे, अपील करणे - हे न्यायपालिकेच्या भूमिकेबद्दल प्रश्न निर्माण करतात. ही गोष्ट न्यायालयाच्या स्वायत्ततेवर आणि करदात्यांच्या विश्वासावर परिणाम करते.

सरकारने न्यायपालिकेच्या निर्णयांचा सन्मान केला पाहिजे आणि कायदे समान आणि पारदर्शीपणे लागू केले पाहिजेत. यामुळे एक स्थिर आणि विश्वासार्ह व्यावसायिक वातावरण तयार होईल, जे देशाच्या आर्थिक वाढीसाठी अत्यावश्यक आहे.